

• ПОСТАТЬ

Амбасадор українського народу в країнах Європи

Валентина СКРИЛЬ
Старший науковий співробітник
Полтавського літературно-меморіального
музею І. Котляревського

8 ЧЕРВНЯ 2020 року минуло 125 років з дня смерті Михайла Драгоманова – відомого літературознавця, громадського діяча, публіциста, людини європейської освіти, широких демократичних поглядів, вченого світового рівня.

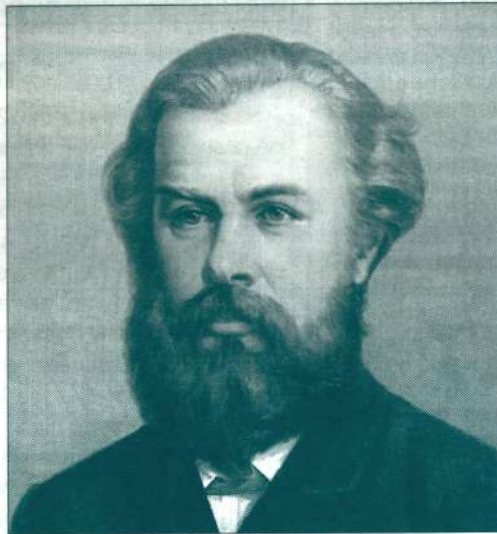
Він народився 6 вересня 1841 року в Гадячі у дрібношляхетній родині. За родинними переказами, прашур був родом із Греції, служив у Чигирині при уряді Богдана Хмельницького драгоманом (тобто перекладачем). Прадід Степан був переяславським війтом, а його син Яким – військовим суддею у Гадячі. Крім найменшого Петра, батька Михайла Драгоманова, у нього було ще два сини – Олексій та Яків. Яків і Петро навчалися в Петербурзі. Яків згодом став юнкером Полтавського піхотного полку, був причетний до декабристського руху – належав до Товариства об'єднаних слов'ян. Батько деякий час служив у Петербурзі ученим юристом при військовому міністерстві, а у 1838 році повернувся до Гадяча, де одружився з дочкою поміщика середньої руки Івана Цяцьки. Родина мала шестеро дітей. Старшим з яких був Михайло.

Батько приділяв велику увагу навчанню та вихованню дітей. Згадуючи про батька, Михайло писав в "Автобіографічних замітках": "Щиро повинен я дякувати батькові своєму за те, що він розвинув у мені інтелектуальні інтереси..." Тож не дивно, що його сестра Ольга та племінниця Лариса стали українськими письменницями, відомими як Олена Пчілка та Леся Українка.

Навчався у Гадяцькому повітовому училищі, Полтавській гімназії та на історико-філологічному факультеті Київського університету Святого Володимира. Після закінчення навчання був зарахований приват-доцентом кафедри всесвітньої історії названого університету. У 1875 році був позбавлений кафедри, звільнений з університету, виїхав за кордон, де у Швейцарії ство-

рив осередок політичної еміграції, започаткував українську друкарню, що видавала часопис "Громада", а також заборонені царизмом твори Тараса Шевченка. За визначенням Івана Франка, це був "центр українського руху та української думки".

20 років Михайло Драгоманов жив і працював в еміграції і весь цей час наполегливо відстоював інтереси українського народу в країнах Європи – Франції, Італії, Швейцарії, Німеччині – та в Сполучених Штатах Америки. На його переко-

нання, європейський шлях розвитку України є природним і більш цивілізаційним в її історичному поступі, Україні слід іти разом з Європою в громадському і культурному житті. Для цього треба не лише ширше знайомити європейський світ із українським народом, але і українцям також слід повертатись до європейської культури.

Показовою в цьому напрямку є праця М. Драгоманова "Українська література, заборонена російським урядом", написана і видана в Женеві французькою мовою для учасників Міжнародного літературного конгресу, який відбувся під час Світової виставки в Парижі, яка розпочала

свою роботу 1 травня 1878 року.

Міжнародний літературний конгрес був подією, що викликала найбільше зацікавлення в усіх країнах Європи. У ньому взяли участь письменники з багатьох країн, були також представники народів, що не мали державності. Але представників української літератури на з'їзді не було, через утиски української культури в Російській імперії, адже відбувався Конгрес після сумнозвісного Емського указу 1876 року, за яким значним обмеженням підлягали не лише література, а й театральні постановки та видання книг українською мовою.

М. Драгоманов вирішив використати трибуну поважного форуму для того, щоб донести до найширших кіл Європи та Америки свідчення про переслідування української культури в Російській імперії. Коротко висвітливши історію українського народу, його мови та літератури, автор зазначив, що більше 14 мільйонів українців позбавлені можливості розвивати рідну культуру на території Російської імперії. Декілька примірників своєї наукової праці М. Драгоманов передав до президії форуму, де головували письменники зі світовим ім'ям – В. Гюго та І. Тургенев. У супровідному слові автор наголосив, що, привертаючи увагу широкої світової спільноти до стану української культури, він захищає свободу і демократію, так широко декларовану учасниками зібрання.

М. Драгоманов сподівався, що після цього українське питання буде винесено на широке обговорення. І справді, на одному із засідань І. Тургенев організував обговорення проблем, висвітлених у роботі М. Драгоманова, де було висловлене співчуття з приводу переслідувань української культури. Але інший представник російської делегації Б. Тівіле заповнив поважне зібрання, що всі народи, які проживають на території Росії, мають можливість вільно розвивати літературу рідною мовою. Тож з означеної проблеми не було прийнято жодного рішення.

Але праця М. Драгоманова не була марною, адже болюче для українців питання було поставлене на всесвітній загал. Брошура "Українська література, заборонена російським уря-

дом" була перекладена німецькою, іспанською, сербською, італійською мовами. Зі складними умовами української культури були ознайомлені широкі кола європейської спільноти. Українці Галичини змогли ознайомитись із працею М. Драгоманова, що вийшла у Львові під назвою "Українська література, проскрибована російським урядом" у 1878 році.

Попри все М. Драгоманов легко здавався не збирався. Не вдовольнившись рішеннями, він надіслав учасникам наступного Міжнародного літературного конгресу, який відбувся у Відні 1881 року, листа з протестом проти обмежень та гальмування розвитку української літератури в Росії.

Наукова діяльність М. Драгоманова була відомою в усьому світі. Його науковий авторитет був незаперечний. На 30-річний ювілей його наукової діяльності у Львові було організовано народне віче, на якому доповіді про вченого виглосили І. Франко та М. Павлик, з вітальними промовами виступили В. Стефанік, Н. Кобринська, І. Сандуляк, І. Ковач. Вітальні телеграми на ім'я ювіляра надійшли із Женеви, Лондона, Парижа, Софії від таких видатних вчених, як А. Рамбо, У. Морфіл, Г. Пітре, Л. Леже, М. Шіффуа, Г. Парі. Болгарський учений А. Арнаудов відзначив, що М. Драгоманов своєю науковою діяльністю належить не тільки українцям, а й усьому світові. Відзначаючи роль М. Драгоманова для України, Б. Грінченко писав: "Він сам себе зробив вигнанцем, щоб не були вигнанцями з його рідної землі воля, правда, світ... Голосно, сміливо, розумно дзвеніло його слово на всю Європу, слово на оборону скривдженої й знедоленої рідної землі... І українці з радісною і лицарською гордістю можуть бачити, як перед сином їх землі схиляють з пошаною чоло люди інших народів у Європі..."

Майже двадцять років Михайло Петрович Драгоманов прожив за кордоном – через політичні переконання та, почасти, через серцеву недугу, котру в Росії не лікували. Відень, Женева, Софія пам'ятають перебування видатного полтавця. Найдовше прожив він у болгарській столиці, де і відійшов у вічність 8 червня 1895 року. Ще вранці того дня встиг прочитати лекцію у Вищій школі, де працював викладачем. Було М. П. Драгоманову непуних 54 роки. При похованні дядька була присутня його геніальна племінниця Леся Українка.

На Полтавщині пам'ять про славетну родину Драгоманових – Косачів береже однойменний народний музей у Гадячі. ■